

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

докторки економічних наук **Дихи Марії Василівни**
на дисертацію **Павлова Владислава Владиславовича**

«Стратегічні вектори розвитку національної економіки на інноваційних засадах», яку представлено до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 26.889.01 ВНЗ «Національна академія управління» на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дисертаційної роботи.

Трансформаційні перетворення в національній економіці не призвели до сталого розвитку України. Виклики глобального рівня (жорстка боротьба за ринки, світові кризи, пандемія), політико-правові, соціально-економічні проблеми національного рівня, загрози суверенітету України (військові дії на Донбасі, анексія Криму) свідчать про нагальну необхідність вирішення завдань забезпечення розвитку соціально-економічної системи засобами та механізмами реалізації ефективної соціально-економічної політики, через модернізацію економіки й суспільства. Сьогодні можна констатувати, що інноваційний тип розвитку визначає міць країни та перспективи її розвитку на світовому ринку. Неспроможність країни здійснювати трансформації національної економіки відповідно до вимог сучасної парадигми чи зволікання з проведенням інноваційних змін не просто гальмує її розвиток, а й призводить до економічної кризи, до збільшення розриву у розвитку по відношенню до тих країн, які такі зміни проводять.

Порушена у дисертаційній роботі Павлова Владислава Владиславовича проблема розробки теоретичних і методологічних основ розвитку національної економіки на інноваційних засадах, формування моделі розвитку національної економіки, орієнтованої на реалізацію науково-обґрунтованих напрямків та векторів розвитку у довгостроковій (стратегічній) перспективі, є безумовно актуальною.

Актуальність дисертаційної роботи Павлова В. В. також підтверджується її зв'язком з планами науково-дослідних робіт. Зокрема, з темою «Інноваційно-інвестиційні чинники сталого соціально-економічного розвитку» (номер державної реєстрації 0116U003934) ВНЗ «Національна академія управління», де основним внеском автора є формулювання стратегічних векторів розвитку національної економіки на інноваційних засадах та розробка науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення державного регулювання інноваційною діяльністю. Автор також взяв участь у виконанні науково-

дослідної роботи «Соціально-економічний розвиток України в умовах глобалізації» ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (державний реєстраційний номер 0119U101918), де автором апробовано інтегральну тривимірну модель вибору форми інноваційного розвитку високотехнологічного сектору економіки. Також слід відзначити авторський внесок у розробку теми «Розвиток міжнародних суспільних та економічних відносин у загальному, туризмологічному та глобальному аспектах» (номер державної реєстрації 0119U100056) Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро), де автором сформовано та апробовано інтегративну модель системи управління розвитком економіки України на інноваційних засадах.

Тому, дисертаційна робота Павлова В. В. виконана на актуальну тему, має суттєве значення для розвитку науки та вирішення проблем практики, висвітлення теми є своєчасним, містить авторські напрацювання та елементи наукової новизни.

Оцінка змісту дисертації.

Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків (основний текст дисертаційної роботи становить 391 сторінку друкованого тексту), переліку використаних джерел з 474 найменувань на та 5 додатків.

Якісний аналіз дисертаційної роботи свідчить, що Павлов В. В. здійснив ґрунтовне дослідження і узагальнення теоретико-методологічних засад, а також практичних рекомендацій щодо проблематики розвитку національної економіки на інноваційних засадах.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено предмет та об'єкт дослідження, мету та завдання, сформульовано наукову новизну і практичне значення одержаних у дисертації результатів.

В частині напрацювань дисертації теоретико-методологічного рівня потрібно відмітити результати автора щодо принципового значення інновацій як рушія економічного зростання національної економіки в сучасних реаліях. Автором розглянуто понятійний апарат функціонування та розвитку національної економіки на інноваційних засадах; охарактеризовано сутність, виявлено специфіку та проаналізовано моделі функціонування національних інноваційних систем; визначено принципи побудови моделі інноваційної економіки як основи піднесення національної економіки на інноваційних засадах; обґрунтовано значення розвитку високотехнологічних секторів економіки як чинника стимулювання розвитку національної інноваційної системи. Охарактеризовано чинники і форми інноваційного розвитку високотехнологічного сектору економіки; визначено інтеграційну взаємодію

бізнесу, науки, освіти і влади в якості чинника стимулювання інноваційного розвитку національної економіки; обґрунтовано важливість формування інноваційного середовища на основі стимулювання діяльності державно-приватних партнерств; розкрито специфіку використання фізичного, інтелектуального, соціального та інституціонального капіталу в якості джерел розвитку економіки.

Заслуговує на увагу науковців та практиків також аналітична частина дисертаційної роботи, у якій автором досліджено процеси формування інноваційної економіки в Україні та закордонних країнах; оцінено ефективність вітчизняної економіки в контексті тенденцій розвитку провідних економік світу та залежності економічного розвитку країн світу та України від обсягів та динаміки фінансування інноваційної діяльності; сформовано рекомендації стосовно впровадження процесно-орієнтованого управління інноваційною діяльністю в умовах формування національної економіки на інноваційних засадах. Систематизовано структурно-елементний склад підсистем управління об'єктами інтелектуальної власності; сформовано рекомендації стосовно впровадження сценарного підходу до створення високотехнологічних господарських товариств; охарактеризовано методологічне та програмне забезпечення оцінки ефективності інноваційно-індустріальних проєктів на передпроектній стадії; надано пропозиції стосовно удосконалення фінансового забезпечення реалізації інноваційних проєктів в умовах формування та розвитку економіки на інноваційних засадах.

Позитивної оцінки в цілому заслуговують рекомендації автора, практичні пропозиції та концептуальні рішення щодо розвитку національної економіки України на інноваційних засадах через обґрунтування та систематизацію стратегічних векторів розвитку економіки України на інноваційних засадах. Автором запропоновано інтегративну модель системи управління розвитком економіки України на інноваційних засадах; сформульовано рекомендації стосовно забезпечення розвитку національної економічної системи України на основі стимулювання впровадження креативних ідей; удосконалено інструментарій реалізації стимулюючої функції держави стосовно розвитку економіки України на інноваційних засадах.

Оцінювання змісту дисертації дозволяє стверджувати, що здобувачу вдалося досягти поставленої мети і в основному розв'язати коло окреслених завдань.

**Ступінь обґрунтованості та достовірності
наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації.
Оцінка новизни одержаних результатів.**

Сформульована в роботі мета відповідає темі дисертаційного дослідження. Досягнення поставленої мети розкривається у комплексі завдань, причому головна увага дисертантом зосереджується на дослідженні питань, пов'язаних із науковим обґрунтуванням взаємопов'язаних теоретико-методологічних і практичних аспектів реалізації стратегічних векторів розвитку національної економіки на інноваційних засадах. Висновки до розділів дисертаційної роботи та загальні висновки з дослідження є узагальненням результатів досліджень автора в межах роботи та основою формулювання практичних рекомендацій, які певною мірою втілені на практиці (про що свідчать результати апробації).

Дисертаційне дослідження автор здійснив на глибокому і осмисленому аналізі зарубіжних і вітчизняних публікацій по обраній проблематиці. При цьому автором відзначається фрагментарність існуючих теоретико-методологічних положень та обґрунтовується необхідність цілісного, комплексного підходу до вирішення проблем стратегічно-орієнтованого розвитку національної економіки на інноваційних засадах в сучасних умовах.

Результати дисертаційної роботи є суттєвим внеском у розвиток теорії і практики управління інноваційним розвитком економіки. У роботі систематизовано наукові уявлення про сутність інноваційної економіки, проблематику інноваційного розвитку національної інноваційної системи, здійснено розвиток методології, теоретико-концептуальних основ управління інноваційним розвитком та розглянуто низку інших питань, серед яких особливо слід зазначити обґрунтування концепції формування та впровадження комплексу напрямків (удосконалення організації економіки, ресурсного забезпечення та управління розвитком) та стратегічних векторів розвитку моделі «інноваційної економіки», а також ефективного цілеспрямованого управління економікою на інноваційних засадах із застосуванням комплексної методології, зорієнтованої на забезпечення інтегративної, синергічної взаємодії елементів національної інноваційної системи.

Структура та послідовність викладення матеріалу роботи відзначається чіткою логікою. Висновки за кожним розділом є достатньо обґрунтованими і логічно репрезентовані у загальних висновках і рекомендаціях дисертаційної роботи. Загальна концепція дисертації, її структура, зміст за розділами та

параграфами в цілому органічно пов'язується з дослідженням процесів, які відбуваються в економіці та суспільстві.

Позитивною характеристикою роботи є те, що теоретичні положення і висновки дослідження втілені в конкретні рекомендації, впровадження яких сприятиме активізації і підвищенню ефективності управління розвитком національної інноваційної системи.

Достовірність та обґрунтованість результатів дисертації визначається обґрунтованістю вихідної гіпотези, відповідно до якої основою для економічного зростання економіки України має стати концепція формування та впровадження комплексу напрямків (удосконалення організації економіки, ресурсного забезпечення та управління розвитком) та стратегічних векторів розвитку моделі «інноваційної економіки», а також ефективного цілеспрямованого управління економікою на інноваційних засадах із застосуванням комплексної методології (системний, процесний та сценарний підхід), зорієнтованої на забезпечення інтегративної, синергетичної взаємодії елементів національної інноваційної системи (бізнес, освіта, наука, влада).

У цілому можна погодитися з розгорнутим формулюванням авторських пунктів новизни дисертаційної роботи, сутність яких зводиться до поглиблення теоретико-методологічних аспектів розвитку національної економіки на інноваційних засадах та формування на цій основі економічних механізмів, моделей та інструментарію, що системно реалізуються у формі стратегічних векторів розвитку національної економіки на інноваційних засадах.

Суттєвим науково-теоретичним доробком автора є удосконалення в першому розділі роботи принципологічної бази розвитку національної економіки на інноваційних засадах шляхом диференціювання на загальнометодологічні принципи, принципи, що реалізують можливості розвитку інноваційної економіки з позиції системного підходу та процесного підходу, а також визначення обумовленості принципу еволюційності розвитку наслідуванням ідей Й. Шумпетера та його послідовників стосовно історичного розвитку концепції інноваційної економіки та понятійного апарату, що описує дану концепцію.

Варто також відзначити успішну спробу представлення дисертантом еволюції теорії та понятійного апарату функціонування і розвитку національної економіки на інноваційних засадах. Зокрема, запропоновано авторське трактування поняття «інноваційної економіки». Слід відзначити здійснене автором обґрунтування трансформації інноваційної теорії за умов існуючих на поточний момент тенденцій та обмежень, що полягає у посиленні впливу на

економічне зростання і розвиток чинників, заснованих на знаннях і передових технологіях. Автор зазначає, що в сучасній економіці на перший план виходять інтелектуальні складові товарів і послуг; вирішальними чинниками економічного зростання стають креативність, науковість продуктів і інтелектуальний потенціал людських ресурсів. Такий підхід можна розглядати у якості теоретичної основи реалізації концепції розвитку інноваційної діяльності в контексті сталого задоволення інтересів суспільства, яка реалізується, зокрема, через певні моделі управління розвитком економіки на засадах системності.

Важливим є обґрунтування необхідності забезпечення ефективної інтеграційної взаємодії між елементами національної інноваційної системи (державою, бізнесом, наукою та владою). Дана взаємодія повинна орієнтуватись (як мережева) на потребу забезпечення: співробітництва, відкритості, гнучкості у формуванні відносин між різними інституціями, організаціями, установами, бізнес-структурами. Водночас, вказана взаємодія повинна враховувати політичні, економічні, інституційні, культурні, соціальні, демографічні аспекти, характерні для конкретних національних інноваційних систем. У цьому контексті у роботі охарактеризовано чинники і форми інноваційного розвитку економіки, обґрунтовано важливість формування інноваційного середовища на основі стимулювання діяльності державно-приватних партнерств як способу реалізації на практиці співпраці між елементами національної інноваційної системи (державою, бізнесом, наукою та владою).

Зрештою, авторські ідеї та пропозиції дозволяють удосконалити інструментарій реалізації стимулюючої функції держави стосовно розвитку економіки України на інноваційних засадах.

У цілому ж наукова новизна представленої роботи характеризується розвитком теоретико-методологічних положень та обґрунтуванням комплексу заходів, орієнтованих на вирішення важливої для економіки України проблеми формування та розвитку національної економіки на інноваційних засадах, що пропонується через реалізацію конкретних напрямків державного стимулювання інноваційного розвитку економіки країни з рекомендованим інструментарієм такого стимулювання.

Робота є спробою формування адекватної сучасним умовам системи, яка б відображала ефективну діяльність з формування інноваційних засад розвитку економіки України в епоху глобальних трансформацій на основі новітніх,

найбільш прогресивних наукових підходів, разом з науковими рішеннями, сформульованими самим автором.

Детальне вивчення роботи дозволяє дійти висновку, що результати дисертаційного дослідження усебічно обґрунтовані, є достовірними, мають наукову новизну і практичну значущість, апробовані на підприємствах, а також використовуються у навчальному процесі.

Дисертація Павлова В. В. є самостійним, завершеним науковим дослідженням, присвяченим розробці теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій стосовно розвитку національної економіки на інноваційних засадах, формування на цій основі економічних механізмів, моделей та інструментарію, що системно реалізуються у формі стратегічних векторів розвитку національної економіки на інноваційній основі.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях.

Особистий вклад дисертанта в розробку розглянутої наукової проблеми можна вважати підтвердженим, формальною основою чого є публікація 34 наукових праць, з яких: 2 монографії, у т. ч. 1 одноосібна, 20 статей у наукових фахових виданнях України та виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз (в тому числі 1 стаття у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Science), 1 стаття в інших виданнях та 11 публікації у матеріалах конференцій. Репрезентативність результатів дослідження підтверджується достатнім обсягом опублікованих матеріалів, авторитетністю джерел друку. Загальний обсяг публікацій складає 43,29 д. а, з них особисто автору належить 40,51 д. а. Автореферат висвітлює основні розділи дисертаційної роботи та отримані в ній наукові результати. Структура автореферату повністю узгоджується зі змістом дисертації за розділами. Робота містить достатню кількість ілюстративного матеріалу.

Практичне значення одержаних результатів.

Дисертація Павлова В. В. має важливе значення не лише в теоретичному, але і в практичному плані, оскільки окремі її положення можуть бути використані в практиці Уряду України, установами і відомствами, діяльність яких пов'язана з управлінням інноваційним розвитком на макrorівні, навчальними, науково-дослідними і консалтинговими організаціями.

Інформація щодо практичного використання, впровадження результатів роботи автора, конкретизація внеску відображена у дисертаційній роботі та авторефераті. Зокрема, важливе значення для розвитку теорії та практики управління державним боргом мають пропозиції та рекомендації автора

стосовно змін у законодавстві (при опрацюванні проєктів Законів № 4866 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо лібералізації валютних операцій для сприяння інвестиціям та експорту»; № 6303-д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту інвесторів від зловживань на ринках капіталу»; № 9035 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощеного залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів»), про що свідчить довідка від 16. 07. 2019 р. Комітету Верховної Ради України з питань фінансової політики і банківської діяльності. Практичні пропозиції дисертанта використовувалися Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, що підтверджено довідкою № 3901-06/55502-07 від 21. 12. 2019 р., зокрема, використано наукові рішення під час розробки програм/стратегій та впровадження інноваційних підходів з метою формування ефективної інвестиційної та промислової політики, а також при здійсненні заходів, спрямованих на покращення інвестиційного клімату. Результати дисертаційної роботи, які стосуються удосконалення експертно-аналітичної аудиторської практики в країні, для посилення критеріальної бази аудиту використовувались Рахунковою палатою України (довідка № 001/10-23 від 27. 12. 2019 р.). Також ТОВ «Аудиторська фірма «Альта» впроваджено практичні пропозиції щодо вдосконалення процесів оцінювання діяльності високотехнологічних підприємств в умовах впливу динамічного зовнішнього середовища (довідка від 22. 10. 2019 р.). Практичні рекомендації стосовно ефективної реалізації інструментарію державного регулювання інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку економіки України, спрямованого на вирішення суспільно важливої проблеми підвищення якості та рівня життя населення країни впроваджено ГО «Міжнародна академія інформатики» (довідка № 2620-04/01 від 16. 10. 2019 р.), а також у навчальному процесі ВНЗ «Національна академія управління» під час викладання дисциплін «Національна економіка», «Інноваційний розвиток підприємства», «Інвестування», «Державне регулювання економіки», «Стратегічне управління» (акт від 10. 11. 2019 р.).

Зауваження та дискусійні положення дисертації.

Підтверджуючи наукову новизну і позитивні сторони роботи, слід зазначити деякі дискусійні положення і окремі недоліки:

1. Не піддаємо сумніву розвиток автором наукових положень щодо обґрунтування трансформації інноваційної теорії за умов існуючих на поточний момент тенденцій та обмежень (розвиток чинників, заснованих на знаннях і

передових технологіях, посилення їх впливу на економічне зростання). Автор стверджує, що такий підхід можна розглядати у якості теоретичної основи реалізації концепції розвитку інноваційної діяльності в контексті сталого задоволення інтересів суспільства, яка реалізується, зокрема, через певні моделі управління розвитком економіки, і ґрунтується на органічно сполучених системному і комплексному підходах.

Проте, твердження автора щодо «органічно сполучених системного і комплексного підходів» є дискусійним, адже їх можна розглядати взаємопоглинаючими / ідентичними.

2. Варто звернути увагу на те, що використання статистичних даних за триваліший період часу, використання ширшого кола показників сприяло б кращому підтвердженню результатів дослідження в цілому на емпіричному рівні, надало б можливість здійснювати більш об'єктивне оцінювання динаміки та перспектив розвитку інноваційної діяльності в країнах світу.

Також є певне зауваження щодо аналітичного матеріалу у третьому розділі: доцільно було б порівняти поточну ситуацію із періодом доглобальної фінансово-економічної кризи 2008 року. Це також додало б процесам аналізу та оцінювання матеріалів більшої динамічності та об'єктивності, результатам роботи більшої валідності та кращого підтвердження результатів запропонованих результатів дослідження на емпіричному рівні.

3. У роботі недостатньо уваги приділено проблематиці створення інноваційної інфраструктури, в т. ч. не розкрито її значення для розвитку інноваційної діяльності на рівні країни.

4. У роботі недостатньо уваги приділено проблемам управління інноваційною діяльністю на системних засадах, що могло знайти відображення у формуванні механізму управління інноваційною діяльністю з визначенням суб'єктів/інституцій із чітким окресленням їх функцій, взаємозв'язків та узгодженості їх дій, обґрунтуванням необхідних засобів та технологій активізації інноваційної діяльності тощо.

5. Доцільно було б виділити пріоритетні управлінські заходи щодо забезпечення функціонування соціальної системи в сучасних складних умовах та ефективного її розвитку в Україні (в т. ч. на необхідності соціальної відповідальності бізнесу, зокрема у сфері високих технологій).

Дані зауваження та недоліки не применшують наукової цінності та вагомості результатів дисертаційної роботи, яка є самостійною, завершеною науковою працею.

Загальний висновок.

Дисертаційна робота Павлова В. В. на тему: «Стратегічні вектори розвитку національної економіки на інноваційних засадах» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, яка містить положення наукової новизни, має суттєве науково-теоретичне та практичне значення. Дисертація виконана на високому науково-методологічному рівні, характеризується сукупністю науково-обґрунтованих результатів, що полягають у розробці теоретико-методологічних засад і практичних рекомендацій стосовно розвитку національної економіки на інноваційних засадах, формування на цій основі економічних механізмів, моделей та інструментарію, що системно реалізуються у формі стратегічних векторів розвитку національної економіки на інноваційній основі.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством і профілю спеціалізованої вченої ради. Автореферат та наукові публікації достатньою мірою відображають основні наукові і практичні положення дисертаційної роботи. Кількість публікацій відповідає вимогам МОН України.

За змістом, рівнем наукової новизни, теоретико-методологічним та практичним значенням, обсягом та оформленням дисертаційна робота на тему «Стратегічні вектори розвитку національної економіки на інноваційних засадах» відповідає вимогам МОН України до дисертацій, представлених на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, вимогам пп. 9, 10, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07. 2013 р. зі змінами та доповненнями, а її автор – Павлов Владислав Владиславович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

докторка економічних наук, професорка
професорка кафедри економіки підприємства і підприємництва
Хмельницького національного університету

М. В. Диха

